

O‘YIN METODIKASI ORQALI BOLALARDA NUTQNI RIVOJLANTIRISH

Abdullayeva Madinabonu Anvarbek qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universitet

Special pedagogy fakulteti talabasi

Madinabonua705@gmail

+998938171027

Annatatsiya:

Mazkur maqola bolalarda nutqni rivojlantirishda o‘yin metodikasining ahamiyatini yoritishga bag‘ishlangan. Unda o‘yinlarning nutqiy faoliyatni rivojlantirishdagi roli, turli o‘yin turlari va ularni logopedik mashg‘ulotlarda qo‘llash prinsiplari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada o‘yinlar yordamida fonematik eshitish, grammatik ko‘nikmalar va talaffuz muammolarini bartaraf etish usullari ko‘rsatilgan.

Kalit so'zlar: Nutqni rivojlantirish, O‘yin metodikasi, Logopedik mashg‘ulotlar, Nutq buzilishlari, Bolalar nutqini rivojlantirish, Nutqiy faoliyat, Maxsus pedagogika, Innovatsion ta'lim texnologiyalari, Talaffuzni tuzatish, Bolalarda kommunikativ ko‘nikmalar, Logopedik o‘yinlar, Fonetik-fonematik rivojlanish, Grammatika o‘yinlari.

Аннотация:

Данная статья посвящена важности игровой методики в развитии речи у детей. В ней анализируется роль игр в улучшении речевой активности, различные виды игр и принципы их применения в логопедических занятиях. Рассматриваются методы преодоления фонематических нарушений, развития грамматических навыков и устранения проблем произношения с помощью игр.

Ключевые слова: Развитие речи, Игровая методика, Логопедические занятия, Речевые нарушения, Развитие речи у детей, Речевая деятельность, Специальная педагогика, Инновационные образовательные технологии,

Исправление произношения, Коммуникативные навыки у детей, Логопедические игры, Фонетико-фонематическое развитие, Грамматические игры.

Annotatsiya

This article is dedicated to the importance of game methodology in developing children's speech. It analyzes the role of games in enhancing speech activity, various types of games, and their application principles in speech therapy sessions. The article highlights methods for overcoming phonemic hearing issues, improving grammatical skills, and addressing pronunciation problems through games.

Keywords: Speech development, Game methodology, Logopedic sessions, Speech disorders, Children's speech development, Speech activity, Special pedagogy, Innovative educational technologies, Pronunciation correction, Communication skills in children, Logopedic games, Phonetic phonemic development, Grammar games,

O'yin metodikasining ahamiyati: O'yin bolalar psixologik va intellektual rivojlanishining muhim vositasi hisoblanadi. Nutqni rivojlantirishda o'yinlar orqali bolalarda ijtimoiy, emotsional va kognitiv qobiliyatlar ham shakllanadi.

Logopedik mashg'ulotlarda o'yin metodikasining roli: qiziqish uyg'otish, faol qatnashuvni ta'minlash va stressni kamaytirish. Asosiy qism: O'yin metodikasining asoslari **1.** O'yinlarning turlari va maqsadlari Nutqiy faoliyatni rivojlantiruvchi o'yinlar: So'z boyligini oshiradigan, talaffuzni yaxshilaydigan va jumlar tuzishga yordam beradigan o'yinlar. Misollar: "Kim ko'p gapiradi?": Ma'lum bir mavzu bo'yicha ko'proq so'z aytish. "So'zlar zanjiri": So'zlar oxirgi harfi bilan boshlanuvchi yangi so'z aytish. Og'zaki nutqni faollashtiruvchi o'yinlar: Harakat bilan uyg'unlashgan nutqiy vazifalar. Misollar: Rolli o'yinlar (do'kon, shifoxona, oila mavzularida). Loyiha asosida bajariladigan interaktiv vazifalar. **2.** O'yinlarni tashkil etish prinsiplari Bolaning yoshiga va nutq rivojlanish darajasiga moslashuvchanlik. Har bir o'yinning maqsadini oldindan belgilash (masalan, talaffuzni yaxshilash yoki yangi so'zlarni o'rganish). Bolalarni ijtimoiylashuvga

undash (jamoaviy o'yinlar orqali). 3. O'yin jarayonida foydalaniladigan vositalar Vizual materiallar: rasmlar, qo'g'irchoqlar, kublar, kartalar. Texnologiyalar: nutq rivojlantirish uchun mo'ljallangan mobil ilovalar va interaktiv doskalar. Musiqiy o'yinlar: qo'shiq va ritmik mashqlardan foydalanish. 4. O'yinlar yordamida nutq buzilishlarini tuzatish Fonematik eshitishni rivojlantirish: tovushlarni farqlash va to'g'ri talaffuz qilish uchun maxsus o'yinlar. Misollar: "Qaysi tovushni eshitding?" yoki "Tovushni top." Grammatik qobiliyatni shakllantirish: so'zlar va jumalarni to'g'ri biriktirishga yordam beruvchi o'yinlar. Logopedik muammolarni bartaraf etish: dizartriya yoki fonematik buzilishlarda artikulyatsion mashqlar bilan uyg'unlashgan o'yinlar. Amaliy misollar Mashhur metodikalar: Lev Vygotskiyning o'yin nazariyasi. Maria Montessori uslubidagi o'yinlar. Amaliy tajriba: Logopedik markazlarda bolalar bilan o'tkazilgan samarali mashg'ulotlar tahlili.

O'yin metodikasining afzalliklari 1. Motivatsiya yaratadi: Bolalar o'yin orqali o'zlarini qulay his qilishadi, bu esa o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi. 2. Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi: O'yin jarayonida bolalar bir-birlari bilan muloqot qilishadi va nutqiy ko'nikmalarni mustahkamlaydilar. 3. Faol ishtirokni ta'minlaydi: Harakat va hissiy o'yinlar bolalarni faol bo'lishga undaydi. 4. Stressni kamaytiradi: Bolalar o'yin davomida o'zlarini erkin his qilishadi, bu esa pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi. Nutq rivojlanishida o'yin turlari 1. Rivojlantiruvchi o'yinlar: Loto, kartochka o'yinlari (rang, shakl va predmetlarni tanib olishga asoslangan). "Nima bu?" yoki "Kim qayerda yashaydi?" kabi savol-javob o'yinlari. 2. Rolli o'yinlar: Doktor, do'kondor yoki hayvonlarni taqlid qilish orqali nutqiy faoliyatni rag'batlantirish. "Teatr" o'yinlari: kichik sahna ko'rinishlarini ijro etish. 3. So'zlashuvni rag'batlantiruvchi o'yinlar: She'r va qo'shiqlarni birgalikda o'rganish. So'z zanjiri (so'zlar bilan ketma-ket gap tuzish). 4. Harakatli o'yinlar: "Kim tezroq aytadi?" kabi dinamik nutqiy mashqlar. Qiziqarli masalalarni hal qilish bilan bog'liq faol o'yinlar.

Logopedik ishlar jarayonida o'yin metodikasini qo'llash qoidalari

1. Bolaning yoshi va nutq rivojlanishi darajasini hisobga olish.
2. O'yinlarni bolalarning ehtiyojlariga moslashgan holda tanlash.
3. Mashg'ulot davomida o'yinlarni interaktiv tarzda o'tkazish.
4. Bola faoliyatini rag'batlantirish va uni muvaffaqiyatga erishganida maqtash.

5. Mashg'ulotlarda turli ko'rgazmali vositalardan foydalanish.

Amaliy tavsiyalar

1. O'yin materiallarini tayyorlash: Turli ko'rgazmali materiallar – kartochkalar, kublar, qo'g'irchoqlar, rang-barang o'yinchoqlarni ishlatish.
2. Turli texnologiyalarni joriy qilish: Interaktiv doska, multimedia va kompyuter dasturlari orqali o'yinlar tashkil qilish.
3. Ota-onalarni jalb qilish: O'yinlarning uyda ham davom etishi uchun ota-onalarga tavsiyalar berish.

O'yin metodikasining psixologik va pedagogik asoslari: O'yinlar bolaning rivojlanishida quyidagi tamoyillarga asoslanadi: **1. Psixologik tamoyillar:** Bolaning qiziqishini oshirish orqali o'quv jarayoniga jalb qilish. Emotsional holatni yaxshilash, bolaning ruhiy xotirjamligini ta'minlash. **2. Pedagogik tamoyillar:** O'yinlar orqali ta'lim jarayonini soddalashtirish. Mashg'ulotlarda individual yondashuvni ta'minlash. O'yinlar yordamida nutqni rivojlantirishning bosqichlari Tayyorgarlik bosqichi: Bolaning nutqiy muammosini aniqlash (diagnostika). O'yin materiallarini tayyorlash (rasmlar, tovush yozuvlari, kartochkalar). O'yin jarayoni: Bola o'yin orqali yangi so'zlarni o'rganadi, ularni talaffuz qiladi va gap tuzishni mashq qiladi. Nutqni rivojlantiruvchi topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirish. Tahlil bosqichi: Bola erishgan natijalarni baholash. O'yin davomida bolaning nutqiy va kognitiv o'zgarishlarini qayd etish. Nutq rivojlantiruvchi o'yinlarni tasnifi Nutqni faollashtiruvchi o'yinlar: "Siz nima deyasiz?" o'yini: Bola vaziyatga mos ravishda gap tuzishi kerak (masalan, "Do'konda nimalar sotiladi?"). "So'z toping": Harflar asosida so'zlar topish. Tovush talaffuzini yaxshilash uchun o'yinlar: "Hayvonni ovozi bilan top": Bola turli hayvonlarning ovozlari eshitadi va ularni nomlaydi. "O'yinchoqlar gapiradi": Bola o'yinchoqlar tilidan gapiradi va to'g'ri talaffuzni mashq qiladi. Grammatika va lug'at boyligini rivojlantiruvchi o'yinlar: "Hikoya tuzing": Bola kartochkalar orqali hikoya yaratadi. "Nimaga o'xshaydi?": Bola narsalarni taqqoslaydi va ularni tavsiflaydi. Dialogik nutqni rivojlantiruvchi o'yinlar: "Savol-javob": Bola o'z o'rtoqlari yoki pedagog bilan savol-javob qiladi. "O'zgacha do'kon": Bola xaridor va sotuvchi sifatida turli rollarni bajarad.

O'yinlar va yosh davri o'rtasidagi bog'liqlik

1. 3–5 yosh: Oddiy so‘zlashuv va talaffuzni mashq qilish o‘yinlari. Masalan: “Kim qanday tovush chiqaradi?”, “Qayerda yashaydi?”

2. 6–8 yosh: Gap tuzishni rivojlantiruvchi mantiqiy o‘yinlar. Masalan: “Hikoya davom ettir”, “Ranglarni tasnifla”.

3. 9 va undan katta yosh:

Dialogik va monologik nutqni rivojlantirish o‘yinlari. Masalan: “Bahslashamiz!”, “Ko‘rganingizni tasvirlang”. Ilmiy tadqiqotlar va natijalar Ilmiy izlanishlarga ko‘ra, o‘yin metodikasini qo‘llash: 80% holatlarda bolalarda nutqiy faoliyatni faollashtirishga yordam beradi. Talaffuz buzilishlarini bartaraf etishda 60–70% samaradorlikni ko‘rsatadi. Bola lug‘at boyligini o‘rtacha 30–40% oshirish imkonini beradi. Masalan: **Rossiya:** Logopedik markazlarda "Nutq teatrchalari" usuli muvaffaqiyat bilan qo‘llanilib, bolalar nutqini rivojlantirish uchun ijodiy o‘yinlar tashkil etiladi. **Finlandiya:** O‘yinlar orqali barcha bolalar uchun teng ta’lim imkoniyatlari yaratishga alohida e’tibor qaratiladi. Logoped uchun amaliy tavsiyalar O‘yinlarni tanlashda bolaning qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olish Har bir mashg‘ulotni kichik muvaffaqiyat bilan tugatish (bola o‘ziga ishonchi ortadi). Mashg‘ulotlar davomida rag‘batlantirish va bola bilan mehrli muloqot qilish. Individual va guruh o‘yinlarini almashlab o‘tkazish. O‘yin metodikasining asosiy vazifasi bolalarning nutqiy rivojlanishini stimullash orqali muloqot qilishga undashdir. Ushbu yondashuv Vygotskiy, Piaget va Montessori kabi pedagoglar va psixologlarning ilmiy tadqiqotlariga asoslanadi. Ularning fikriga ko‘ra: Vygotskiy: Bola o‘yin orqali ijtimoiy tajribalarni o‘zlashtiradi va bu uning nutq rivojlanishiga yordam beradi. Piaget: O‘yin bola aqliy rivojlanishining bosqichlariga mos ravishda quriladi va bu orqali bola atrofdagi dunyoni anglaydi. Montessori: Erkinlik va amaliy harakat orqali bola o‘z nutqini va fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. **Nutq buzilishlarining turlari va o‘yin metodikasining ahamiyati**

1. Fonetik-fonematik buzilishlar Bu turdagi buzilishlarda tovushlarni talaffuz qilish va farqlash muammolari kuzatiladi. O‘yinlar: "To‘g‘ri talaffuz qil" o‘yini, tovushlar bilan bog‘liq "Kim tezroq topadi?" o‘yini.

2. Umumiy nutq rivojlanishi buzilishi (UNRB) Nutqning strukturasi va lug‘at boyligida cheklovlar mavjud bo‘ladi. O‘yinlar: Rasmlardan hikoya tuzish, predmetlarni nomlash va tasniflash o‘yinlari.

3. Dizartriya va afaziya Dizartriya tovush talaffuzi bilan bog'liq bo'lsa, afaziya nutqni tushunish va tuzish buzilishlari bilan ifodalanadi. O'yinlar: "Xotira zanjiri", "Harflarni yig'amiz", "Gapni davom ettir".

4. Leksik va grammatika buzilishlari So'z birikmalari va gaplarni noto'g'ri qurish bilan bog'liq. O'yinlar: "Nima qayerda?", "Qanday qilib?" kabi mantiqiy o'yinlar.

Ota-onalar bilan hamkorlik.

1. Uy sharoitida o'yinlarni tashkil qilish Oddiy predmetlardan foydalangan holda o'yin o'tkazish (masalan, oshxona buyumlari bilan hikoyalar yaratish). Rasmlar yordamida so'z boyligini oshirish va hikoya tuzish.

2. Logoped bilan birgalikda ishlash Mashg'ulotlarda o'rganilgan o'yinlarni uyda davom ettirish. Ota-onalarni bolalar bilan o'yin o'ynashga rag'batlantirish va ularga ko'rsatmalar berish. Amaliy namuna: O'yin mashg'uloti ssenariysi Maqsad: "R" tovushini to'g'ri talaffuz qilish. Materiallar: Rasmlar (raketa, ro'mol, rangi qizil buyumlar). Jarayon: Bola rasmlarni tanlaydi va ularga mos hikoya tuzadi. Har bir gapda "R" tovushi ishlatilishi kerak. 3. O'yin davomida bolaga to'g'ri talaffuz qoidalari tushuntiriladi va muvaffaqiyatlari maqtaladi. O'yin metodikasining psixologik va pedagogik asoslari O'yinlar bolaning rivojlanishida quyidagi tamoyillarga asoslanadi: Psixologik tamoyillar: Bolaning qiziqishini oshirish orqali o'quv jarayoniga jalb qilish. Emotsional holatni yaxshilash, bolaning ruhiy xotirjamligini ta'minlash. Pedagogik tamoyillar: O'yinlar orqali ta'lim jarayonini soddalashtirish. Mashg'ulotlarda individual yondashuvni ta'minlash.

O'yinlar yordamida nutqni rivojlantirishning bosqichlari.

1. Tayyorgarlik bosqichi: Bolaning nutqiy muammosini aniqlash (diagnostika). O'yin materiallarini tayyorlash (rasmlar, tovush yozuvlari, kartochkalar).

2. O'yin jarayoni: Bola o'yin orqali yangi so'zlarni o'rganadi, ularni talaffuz qiladi va gap tuzishni mashq qiladi. Nutqni rivojlantiruvchi topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirish.

3. Tahlil bosqichi: Bola erishgan natijalarni baholash. O'yin davomida bolaning nutqiy va kognitiv o'zgarishlarini qayd etish.

Nutq rivojlantiruvchi o'yinlarni tasnifi

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th January, 2025

1. Nutqni faollashtiruvchi o'yinlar: "Siz nima deyasiz?" o'yini: Bola vaziyatga mos ravishda gap tuzishi kerak (masalan, "Do'konda nimalar sotiladi?"). "So'z toping": Harflar asosida so'zlar topish.
2. Tovush talaffuzini yaxshilash uchun o'yinlar: "Hayvonni ovozi bilan top": Bo la turli hayvonlarning ovozlari eshitadi va ularni nomlaydi. "O'yinchoqlar gapiradi": Bola o'yinchoqlar tilidan gapiradi va to'g'ri talaffuzni mashq qiladi.
3. Grammatika va lug'at boyligini rivojlantiruvchi o'yinlar: "Hikoya tuzing": Bola kartochkalar orqali hikoya yaratadi. "Nimaga o'xshaydi?": Bola narsalarni taqqoslaydi va ularni tavsiflaydi.
4. Dialogik nutqni rivojlantiruvchi o'yinlar: "Savol-javob": Bola o'z o'rtoqlari yoki pedagog bilan savol-javob qiladi. "O'zgacha do'kon": Bola xaridor va sotuvchi sifatida turli rollarni bajaradi.

O'yinlar va yosh davri o'rtasidagi bog'liqlik.

1. 3–5 yosh: Oddiy so'zlashuv va talaffuzni mashq qilish o'yinlari. Masalan: "Kim qanday tovush chiqaradi?", "Qayerda yashaydi?"
2. 6–8 yosh: Gap tuzishni rivojlantiruvchi mantiqiy o'yinlar. Masalan: "Hikoya davom ettir", "Ranglarni tasnifla".
3. 9 va undan katta yosh: Dialogik va monologik nutqni rivojlantirish o'yinlari. Masalan: "Bahslashamiz!", "Ko'rganingizni tasvirlang". Ilmiy tadqiqotlar va natijalar Ilmiy izlanishlarga ko'ra, o'yin metodikasini qo'llash: 80% holatlarda bolalarda nutqiy faoliyatni faollashtirishga yordam beradi. Talaffuz buzilishlarini bartaraf etishda 60–70% samaradorlikni ko'rsatadi. Bola lug'at boyligini o'rtacha 30–40% oshirish imkonini beradi. Masalan: Rossiya: Logopedik markazlarda "Nutq teatrchalari" usuli muvaffaqiyat bilan qo'llanilib, bolalar nutqini rivojlantirish uchun ijodiy o'yinlar tashkil etiladi. Finlandiya: O'yinlar orqali barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlari yaratishga alohida e'tibor qaratiladi.

Logoped uchun amaliy tavsiyalar

1. O'yinlarni tanlashda bolaning qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olish.
2. Har bir mashg'ulotni kichik muvaffaqiyat bilan tugatish (bola o'ziga ishonchi ortadi).
3. Mashg'ulotlar davomida rag'batlantirish va bola bilan mehrli muloqot qilish.

4. Individual va guruh o‘yinlarini almashlab o‘tkazish.

Xulosa:

O‘yin metodikasi orqali bolalarda nutqni rivojlantirish ta’lim jarayonida samarali yondashuvlardan biri bo‘lib, uning nazariy va amaliy ahamiyati juda yuqori. Ushbu metodika nafaqat bolalarning lug‘at boyligini oshiradi va talaffuzni yaxshilaydi, balki ularning muloqot ko‘nikmalarini shakllantirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Qosimova, M. (2020). Nutq buzilishlarini tuzatishning innovatsion usullari. Toshkent: “O‘zbekiston”.
- 2.Xoliqova, D. (2018). O‘yin metodikasining pedagogik psixologiyadagi o‘rni. Toshkent: “Sharq”.
- 3.Vygotskiy, L. S. (1984). Psixologiya va pedagogika asoslari. Moskva: Pedagogika nashriyoti.
- 4.Montessori, M. (1998). Bola ongini rivojlantirish usullari. Italiya: Montessori International.
- 5.Elektron resurslar.